

FYLKESMANNEN I SØR - TRØNDELAG

MILJØVERNAVDDELINGEN

RAPPORT

5-1984

- I BESTANDS- OG BEITEREGISTRERINGER AV CANADAGÅS VED GAULOSEN,
MELHUS OG TRONDHEIM KOMMUNER, HØSTEN 1984

OG

- II EN VURDERING AV EVENTUELL JAKT PÅ CANADAGÅS

FAGGRUPPE:

- ☐ FISK
- ☐ KART OG DATA
- ☐ NATURVERN, FRILUFTSLIV
- ☐ VANN, AVLØP, RENOVASJON
- ☒ VILT

TRONDHEIM

FYLKESMANNEN I SØR-TRØNDELAG
MILJØVERNAVDELINGEN

**I BESTANDS- OG BEITEREGISTRERINGER AV CANADAGÅS VED GAULOSEN,
MELHUS OG TRONDHEIM KOMMUNER. HØSTEN 1984**

OG

II EN VURDERING AV EVENTUELL JAKT PÅ CANADAGÅS

AV

ØYSTEIN LORENTSEN

DESEMBER 1984

FORORD

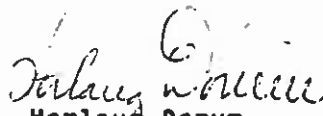
Canadagåsa har i de senere år økt i antall i Trøndelag og etterhvert blitt en vanlig fugl i deler av landsdelen. Bestandsøkningen har også ført til en viss konflikt mellom gåsebeiting og jordbruk. Dette var bakgrunnen for at det høsten 1984 ble igangsatt registrering av bestandsstørrelse og canadagjessenes beiting på dyrket mark i Gaulosenområdet.

Målet med rapporten har i tillegg til bestands- og beiterregistreringer, vært å vurdere om bestanden er så stor at innføring av jakt på canadagås kan være aktuelt.

Viltkonsulenten har vært ansvarlig for prosjektet. Finansieringen av undersøkelsene har hovedsakelig skjedd ved midler fra Viltfondet.

Fagkonsulent Øystein Lorentsen har samlet og bearbeidet data, samt skrevet rapporten.

Trondheim, 18. desember 1984

Herlaug Dørum
miljøvernleder

Arne Belsaas
viltkonsulent

INNHOOLD	Side
1. INNLEDNING	1
2. OMRÅDEBESKRIVELSE	3
3. METØDER	4
4. RESULTAT	5
4.1. Bestandsutvikling	5
4.1.1. Bestandsutvikling i Trøndelag	5
a) Høstbestand	5
b) Vinterbestand	7
4.1.2. Bestandsutvikling i Norge	8
4.2. Trekkadferd hos canadagås i Trøndelag	8
4.3. Beiterregistreringer i Gaulosen	12
4.3.1. Prioriterte beiteområder	13
4.3.2. Beiteadferd	13
4.3.3. Rasteplasser	14
4.4. Beiteskader	15
4.4.1. Beiteskader i Gaulosen høsten 1984	15
4.4.2. Beiteskader i Gaulosen tidligere år	16
5. DISKUSJON	19
5.1. Bestandsutvikling	19
5.1.1. Bestandsutvikling i Trøndelag	20
5.1.2. Bestandsutvikling i Norge	22
5.1.3. Prognoser for videre bestandsutvikling	23
5.2. Trekkadferd hos canadagås i Trøndelag	24
5.3. Beiterregistreringer i Gaulosen	25
5.3.1. Prioriterte beiteområder	26
5.3.2. Rasteplasser	26
5.4. Beiteskader	27
5.5. Innføring av jakt på canadagås	28
5.5.1. Argumenter for innføring av jakt	29
5.5.2. Argumenter mot innføring av jakt	30
5.5.3. Jaktforskrifter ved innføring av jakt	31
6. SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	33
7. LITTERATUR	35

1. INNLEDNING

Canadagåsa er en nord-amerikansk art som første gang ble innført til Norge i 1936 da 11 gjess ble utsatt på Nesodden ved Oslo (Lund Tangen 1974) seks år etter at arten ble utsatt i Sverige. I England ble canadagåsa introdusert allerede i 1678 (Lund 1983). De første utsettingene på Østlandet var mislykkede, bl.a. på grunn av ulovlig jakt og forstyrrelser på hekkeplassene.

Lund Tangen (1974) skriver at den første introduksjonen av arten i Trøndelag skjedde på Songli i Orkdal hvor tilsammen ni gjess ble utsatt i perioden 1958-60. Disse fuglene var imidlertid arvelig belastet med en vingedefekt, såkalt "vippevinge", noe som trolig var årsak til at resultatet av denne utsettingen ikke ble særlig vellykket. Senere ble det foretatt en rekke utsettinger i Trøndelag, bl.a. i Meråker, Bjugn, Verdal, Steinkjer og Namdalseid. Her var Hans I. Lund Tangen drivkraften bak arbeidet, og han fikk tak i fugler fra Sverige som var mindre utsatt for "vippevinge" enn de forannevnte. Foruten selv å være svært aktiv med utsettingsarbeidet, særlig i Meråkerdistriktet, skaffet han også canadagjess til andre utsettinger, både i Trøndelag og andre deler av landet. Etter de mange utsettingene i Trøndelagsfylkene på 60- og 70-tallet, har denne landsdelen utgjort canadagåsas viktigste utbredelsesområde i Norge. Av utsettinger andre steder i landet de siste 10-15 år kan nevnes Kristiansandsområdet i Vest-Agder, Bømlo og Stord i Hordaland, Sunnfjord i Sogn og Fjordane, samt Hemnes og Hamarøy i Nordland fylke.

Det finnes 10-11 raser av canadagås, hvor den rasen som er innført til Norge, Branta canadensis canadensis, er en av de største med en vekt på 5-7 kg. Denne rasen har sitt naturlige utbredelsesområde på Labradorhalvøya og Newfoundland i Canada. Her er den tilpasset næringsfattige innsjøer i barskogsområdet, en landskaps-type som er mye likt det vi finner i store deler av Norge, bl.a. i Trøndelag.

Den raske bestandsveksten i Norge de senere år kan trolig forklares med at canadagåsa har funnet en ledig nisje hvor den har liten eller ingen konkurranse fra andre gåsearter. Antall canadagjess har etterhvert blitt så stort at en økende konflikt mellom

gåsebeiting og jordbruksinteresser har oppstått. I denne sammenheng er Gaulosenområdet helt spesielt siden trolig det meste av canadagjess i Trøndelag samles her om høsten og beiter på de store arealene stubbåker som blir liggende tilbake når kornåkrene er tresket.

Formålet med utsetting av canadagås var i utgangspunktet bl.a. å skape en ny viltressurs, bl.a. med hensyn på jakt. På bakgrunn av den økende bestanden blir det nå fra flere hold hevdet at jakt både er forsvarlig og ønskelig. I den sammenheng kan nevnes at Sverige ble alminnelig jakt på canadagås tillatt i enkelte län i 1970 etter flere års forsøk med lisensjakt (Thelander 1982). I siste del av rapporten er spørsmålet omkring eventuell innføring av jakt på canadagås i Norge tatt opp til vurdering.

2. OMRÅDEBESKRIVELSE

Gaulosenområdet med Øysanden er et deltaområde ved Gaulas utløp i Trondheimsfjorden (Fig. 1). Gaulosen omfatter både et større våtmarksområde som delvis er fredet som naturreservat og store områder med kornåker på begge sider av Gaula. Totalt utgjør dette området bortimot 7000 mål hvorav kornåkerarealene utgjør litt mer enn halvparten. Området begrenses i nord og sør av åslandskap, i vest av Trondheimsfjorden og i øst av tettbebyggelsen langs E-6. Gaulosenområdet deles omtrent i to like store deler av Gaulas nedre løp hvor Øysanden ligger på østsiden i Melhus kommune, mens vestsiden ligger i Trondheim kommune.

Buvika som har vært en viktig overvintringsplass for canadagjess ligger 3-4 km sørvest for Gaulas utløp. Buvika er et overvintringsområde for store mengder ender, særlig stokkand, men også mye ærfugl har tilhold i nærheten. Canadagjessenes og stokkendenes bruk av området skyldes hovedsakelig at fuglene nokså regelmessig blir kunstig føret i nærheten av Vigdas utløp i Buvika.

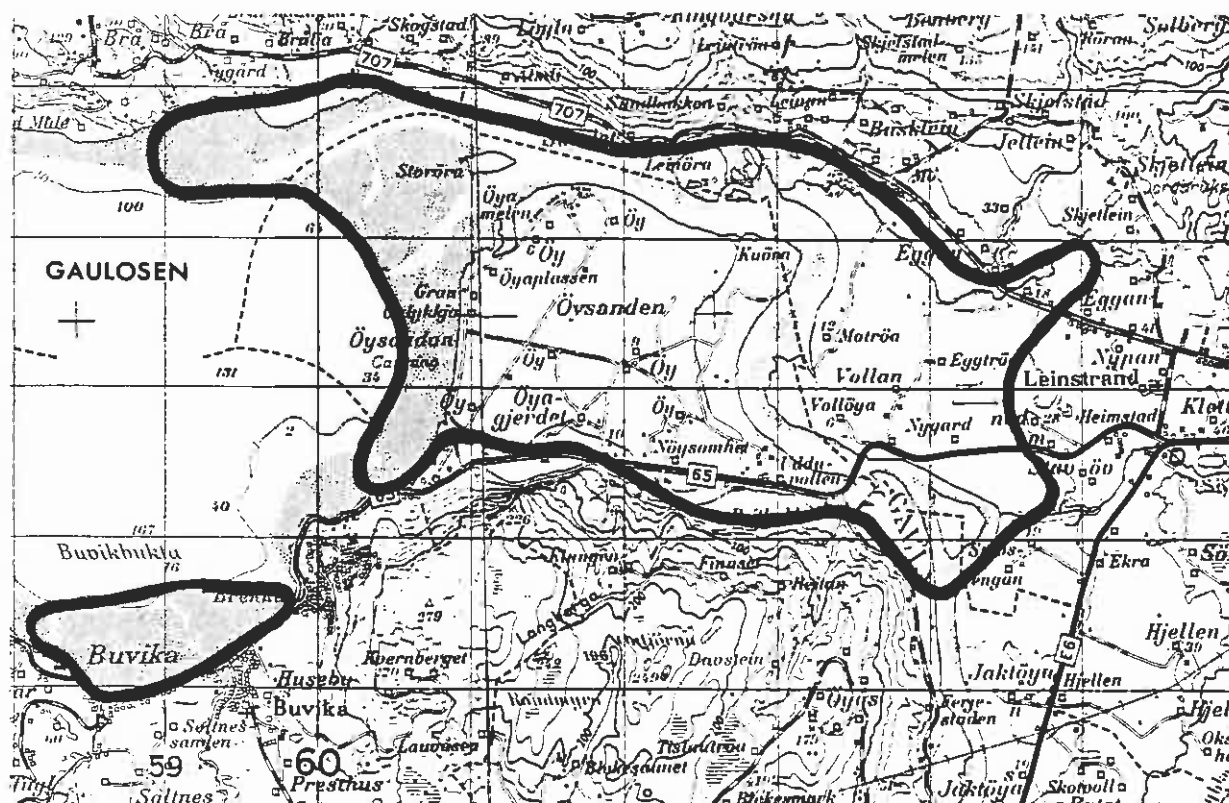

Fig. 1. Utstrekningen av beite- og rasteplasser for canadagjess i Gaulosenområdet.

3. METODER

Bestands- og beiterregistreringer ble foretatt 2-3 ganger pr. uke i tiden 26/8 til 4/10, og senere én gang pr. uke fram til 10/12.

Det ble forsøkt å legge registreringene til samme tid hver dag for å unngå at canadagåsas døgnrytme mht. beiting og rasting skulle påvirke resultatet. Observerte beite- og rasteplasser ble plottet inn på kart (1:5000).

Bestandsutviklingen for canadagås i Gaulosenområdet i de senere år er i tillegg til litteraturopplysninger også basert på ikke-publiserte tellinger foretatt av amatørornitologer.

Ringmerkingsresultatene som er brukt til å beskrive trekkadferd hos canadagjess i Trøndelag er hentet fra Ringmerkingssentralen i Oslo.

Registreringer av mulige beiteskader ble foretatt i de tilfelle hvor beitende canadagjess ble sett i nærheten av kornåker som ikke var tresket.

4. RESULTAT

4.1. Bestandsutvikling

4.1.1. Bestandsutviklingen i Trøndelag

a Høstbestanden i Gaulosen i årene 1972-84 er vist i fig. 2. Tallene stammer fra høsttellingene i Gaulosen (Lorentsen og Bangjord 1982, Størkersen et.al. 1983, Bangjord pers.medd.) og representerer det største observerte antallet de respektive år. De første årene økte antallet lite, fra ca. 85 i 1974 til ca. 160 i 1978 og veksten var mellom 10 % og 20 % pr. år. Fra 1979 økte antallet raskere, og i årene fram til 1984 var veksten mellom 24 og 44 % pr. år. Som fig. 2 viser, beskriver søylene for bestanden i årene 1974-84 en nærmest perfekt J-kurve, noe som er karakteristisk for populasjoner i rask vekst.

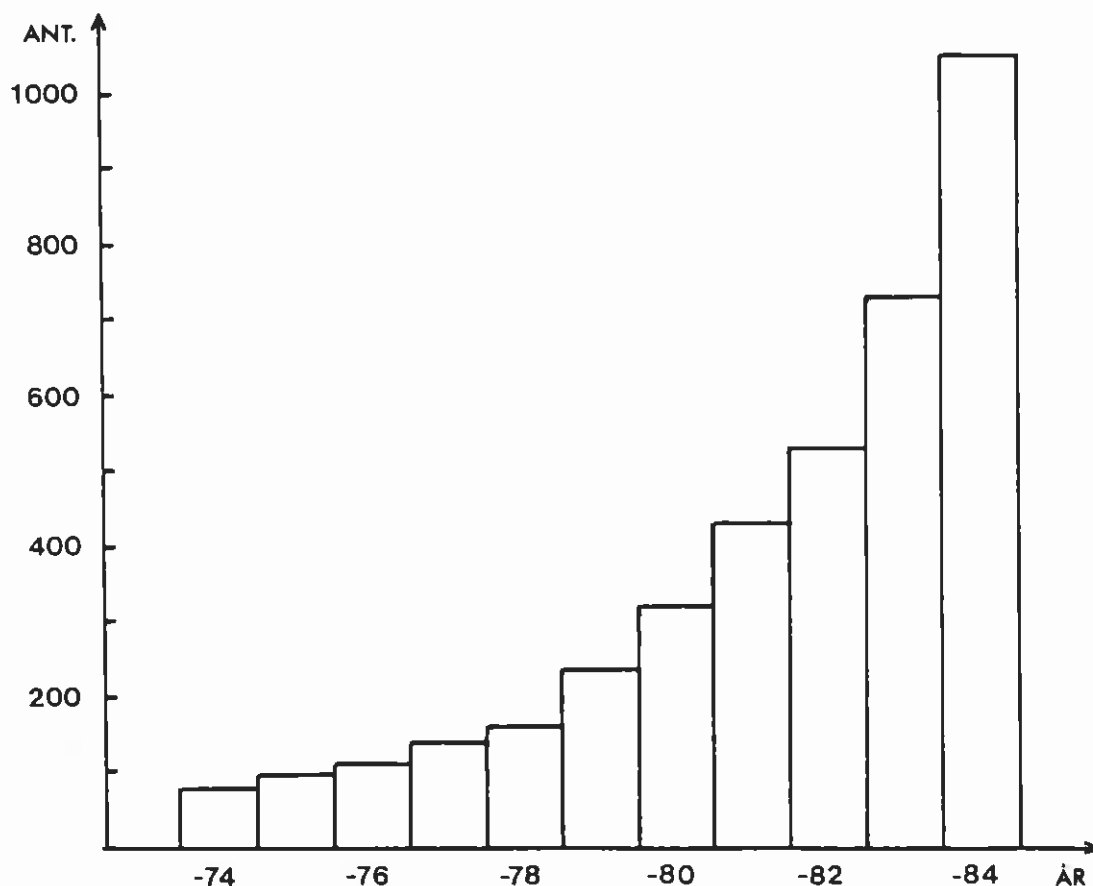

Fig. 2. Antall observerte canadagjess ved høsttellingene i Gaulosen i perioden 1974-1984.

I tillegg til de ca. 1050 gjessene som ble observert på Øysanden i overgangen oktober/november, ble det i samme periode sett 100-150 canadagjess i Eidsvatnet i Bjugn (Nord-Varhaug pers. medd.), slik at bestanden i hele Trondheimsfjordområdet trolig var minst 1200 høsten -84.

Høstbestanden i Gaulosen i 1984 er fremstilt i fig. 3 og viser det observerte antall canadagås i Gaulosen fra 26/8 til 2/12. De første canadagjessene ble sett i området i begynnelsen av august, men tellinger ble ikke gjort før 26/8 da 95 gjess ble observert. Dette tallet er imidlertid trolig for lavt siden ikke hele området ble undersøkt. Den 30/8 ble 260 gjess observert og dette var det første sikre tallet høsten -84.

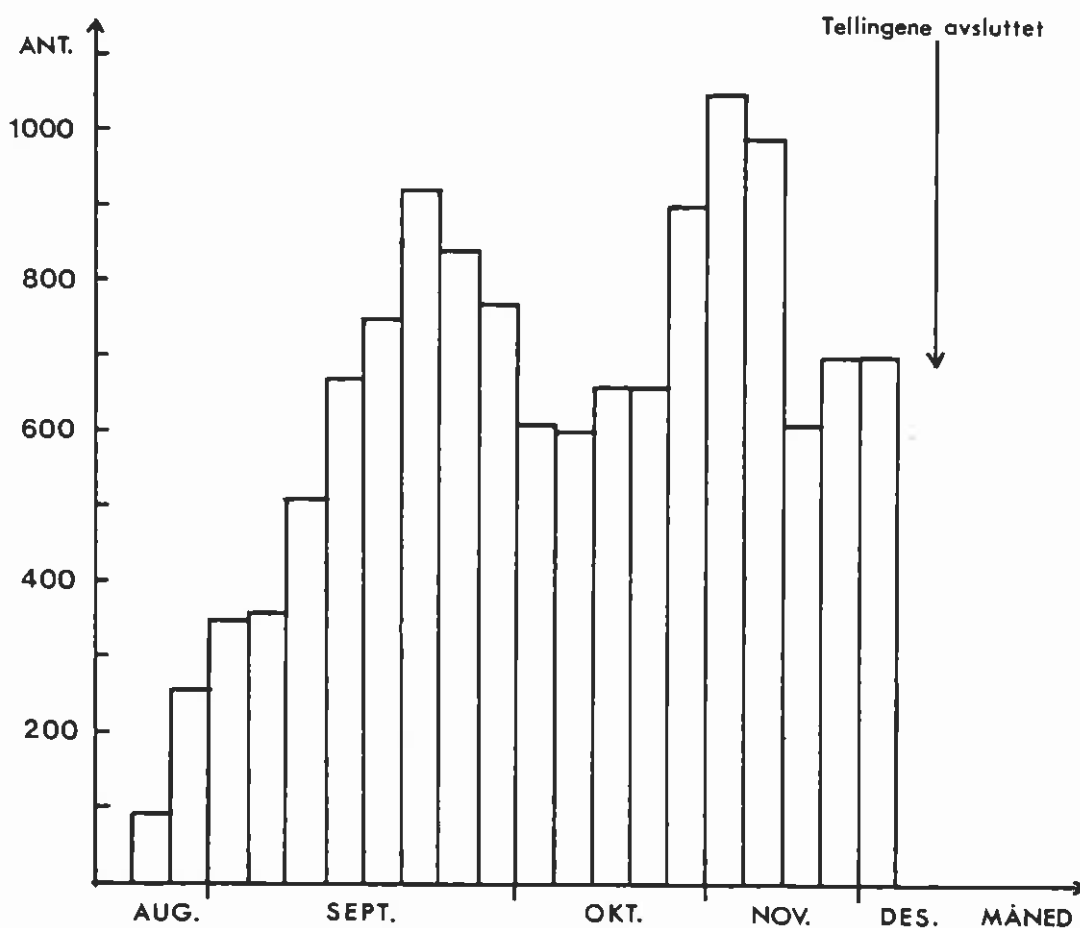

Fig. 3. Antall beitende gjess i Gaulosenområdet høsten 1984.

Antallet canadagjess økte jevnt fram til 22/9 da ca. 930 ind. ble observert. I tiden som fulgte avtok antallet og var ca. 650 ind. 4/10, et nivå som holdt seg til i slutten av oktober da antallet igjen økte for å nå toppen første uke i november med ca. 1050 individer.

Etter dette avtok antall canadagjess i Gaulosenområdet til omlag 700, et tall som holdt seg ennå ut i desember. Ettersom nesten alle åkrene i området bortsett fra Kuøra (se fig. 5) var pløyd opp på dette tidspunkt, ble gjessene tvunget til å finne seg nye beiter da Kuøra var snauspist. Gaulosen var imidlertid fortsatt i bruk som rasteplass da registreringene ble avsluttet den 10/12-84. Høsten og førjulsvinteren 1984 var imidlertid svært spesiell med høy temperatur og ingen snø, slik at det var uvanlig mange gjess i området i november og desember, og som under mer normale værforhold sikkert ville ha trukket sørover.

b Vinterbestanden i Trondheimsfjorden i perioden 1968 til og med 1983 er vist i fig. 4. Antall overvintrende canadagjess i Trondheimsfjorden, med hovedmengden i Buvika i Skaun, har økt fra henholdsvis 2 og 6 gjess i 1968 og 1969 til mellom 200-300 på 80-tallet, unntatt vinteren -81 da bare 121 ind. overvintret.

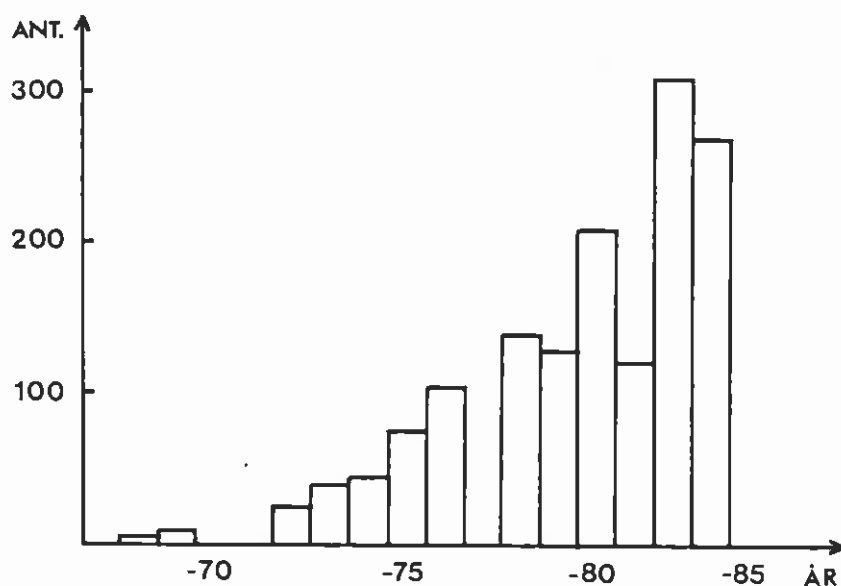

Fig. 4. Antall overvintrende canadagjess i Trondheimsfjorden i perioden 1968-1983.

Den mest markerte oppgangen i vinterbestanden skjedde på 70-tallet med en økning fra 6 ind. i 1969 til 210 i 1980. Flest canadagjess ble registrert vinteren -82 med 309 ind. Året etter avtok imidlertid antallet til 268 ind. Kildene til fig. 4 stammer fra ulike vintertellinger i Trondheimsfjorden (Bollingmo 1978, Suul 1980, Frengen et.al. 1979-1984).

4.1.2. Bestandsutvikling i Norge

Bestandsutviklingen for landet som helhet er vanskeligere å anslå. Lund Tangen (1974) vurderte totalbestanden høsten 1972 til mellom 185 og 230 canadagjess. I tillegg til naturlig produksjon er det senere satt ut canadagjess en rekke steder i landet, bl.a. 36 ind. i Sunnfjord i 1975 (Godø 1978). Her var det senere god produksjon og bestanden var økt til 80-90 gjess i februar 1978. Videre er det satt ut en rekke canadagjess i Kristiansandsområdet, hvor arten nå har tilhold hele året (Olsen 1983). I Hordaland var det i 1979 trolig bortimot 50 ind. (Håland 1979). I Nordland ble 5 ind. satt ut i Hemnes i 1975 og et ukjent antall i Hamarøy i 1978 (Asphjell 1979). I Hemnes ble vellykket hekking konstatert i 1977.

Data fra Heggberget (1983) viser at minimumstall for hekkende par i Norge var 26 i 1971, 251 i 1981 og 362 i 1983. Tallene baserer seg på spørreskjema til viltneemndene, noe som medfører visse feilmarginer. Heggberget anslår selv antall hekkende par til mellom 400 og 500 i 1983. I Sverige utgjorde antall hekkende fugler mellom 40 % og 20 % av totalbestanden i tiden 1960 til 1976. Med en tilsvarende fordeling i den norske populasjonen lå da totalbestanden i 1983 mellom ca. 3000 og 6000 gjess.

Ifølge Heggbergets tall var det bare Oppland, Telemark og Finnmark av landets fylker som i 1983 ikke hadde hekkende canadagås, mens Østfold, Buskerud, Rogaland og Troms alle hadde mindre enn 10 hekkende par.

4.2. Trekkadferd hos canadagås i Trøndelag

Som nevnt foran overvintret canadagjess i Trondheimsfjordområdet i økende antall fram til 1980, hvorefter antallet har stabilisert

seg. Det viktigste overvintringsområdet har vært Buvika i Skaun kommune, men overvintring forekommer også regelmessig ved Orklas utløp ved Orkanger (Lund Tangen 1974), i Eidsbotn ved Levanger, samt i området Eidsvatnet - Ørlandet på Fosenhalvøya.

Vintertellinger i perioden 1974-1983 tyder på at hovedmengden av trønderske canadagjess i årene fram til ca. 1980 overvintret i Trondheimsfjorden. Ringmerkingsresultat har imidlertid vist at endel canadagjess allerede på 60- og 70-tallet hadde etablert trekkvaner og overvintret i vassdraget mellom Notodden og Skien i Telemark. Kontroll av ringmerkede individer tyder på at trekket til og fra dette området foregår gjennom Østerdalen og Gudbrandsdalen, og at det stort sett er de samme flokkene som er observert ved Tynset og Evenstad i Østerdalen, og ved Losna og Tretten i Gudbrandsdalen. Her kan de ofte oppholde seg i kortere eller lengre perioder før trekket fortsetter.

I de senere år (etter 1980) har en stadig større del av bestanden i Trøndelag forlatt landsdelen om høsten. På grunn av relativt lite ringmerking av canadagjess i Trøndelag etter 1977, har vi få konkrete opplysninger om trekkruter og overvintringsområder for bestanden på 80-tallet. De gjenfunn og kontroller som er gjort de senere år, tyder imidlertid på at de trekktradisjoner som ble etablert på 60- og 70-tallet fortsatt gjelder.

I figur 5 er merke- og gjenfangstlokaliteter for canadagjess som er ringmerket i Trøndelag inntegnet. Fugler som overvintret i Trøndelag er ikke med på kartet. Ringmerkingsmaterialet for de sistnevnte fuglene viser at det særlig er fugler fra Steinkjer og Verdal som overvintrer i Buvika, og at gjess fra Meråker ofte overvintrer i Eidsbotn ved Levanger. Ringmerkingsresultatene viser også at av 112 ringmerkede gjess som er kontrollert vinterstid, er 64 sett på overvintringsplass i Trøndelag, hovedsakelig i Buvika, mens 48 er sett på vinteroppholdsplasser lenger sør minst én vintersesong. Hvis dette er representative tall for bestanden i Trøndelag på 60- og 70-tallet, betyr det at maksimalt 43 % av bestanden trakk sørover om høsten i denne perioden, mens minimum 57 % overvintret. Som nevnt tidligere har andelen overvintrende gjess i Trøndelag vært klart mindre i de senere år og tallene er derfor ikke riktige for dagens bestand.

- Hekkeplasser/ringmerkingsplass
- Overvintringsplass

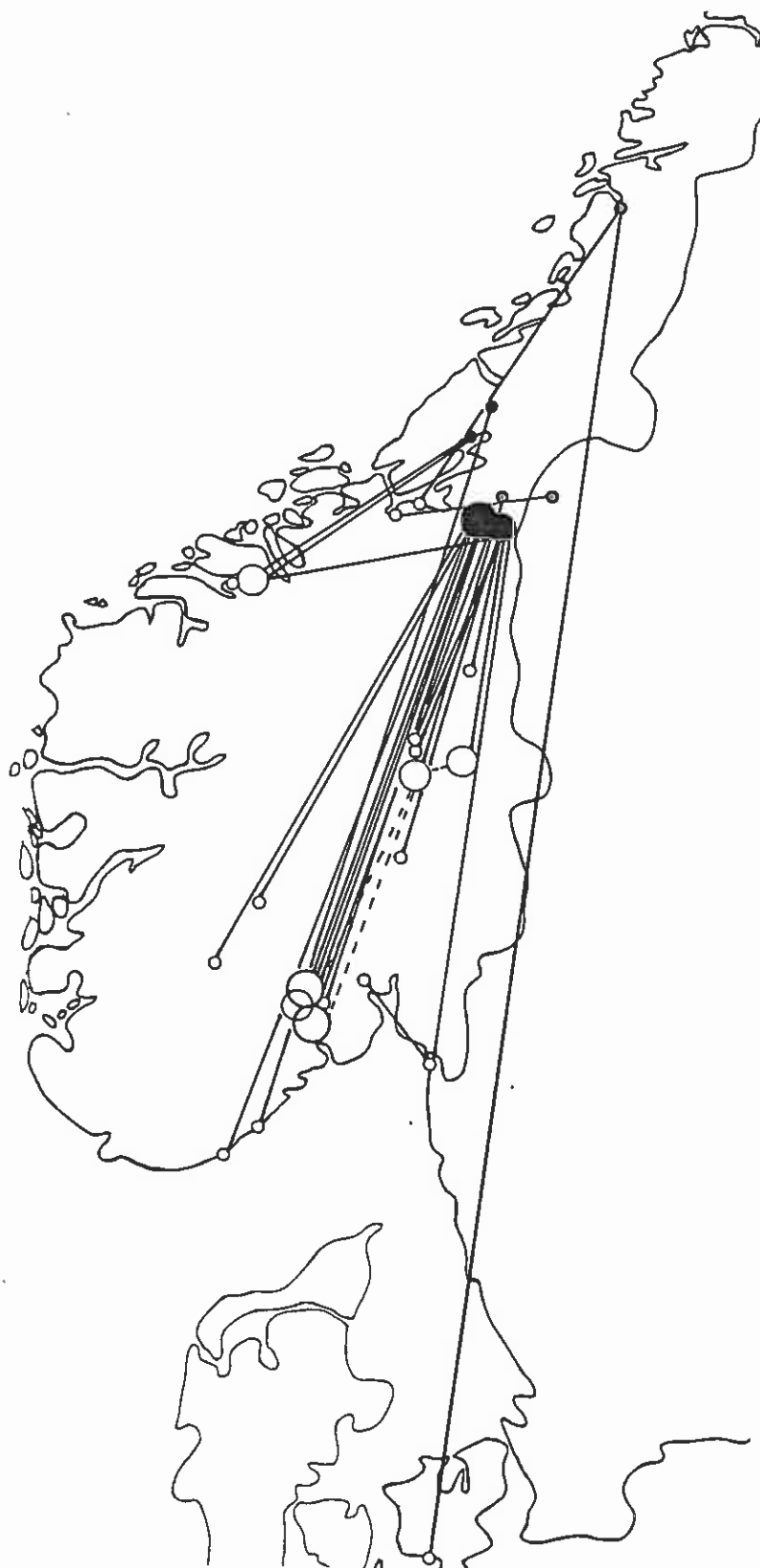

Fig. 5. Trekkruter for canadagjess ringmerket eller funnet i Trøndelag.

Som nevnt er det særlig i vassdraget mellom Notodden og Skien at vinterobservasjoner av trønderske canadagjess er gjort. Den første observasjonen fra området er fra 16/1-69 da en fugl merket som unge i Meråker året før ble sett. Denne fuglen ble igjen sett ved Tretten i Gudbrandsdalen 13/4-75. Den andre observasjonen i vassdraget stammer fra Heddalsvann, hvor en unge merket 25/6-73 i Meråker ble sett 15/10 samme år. Videre ble fire canadagjess med ringer kontrollert ved Nautesund bru 21/3-76. Alle disse var merket i Meråker og alder ved observasjonstidspunktet var henholdsvis 13, 10, 4 og 1 år. Den 10-årige fuglen ble også sett som 4-åring ved Nordagutu i samme kommune 12/1-69. I samme vassdrag ble ringnummer kontrollert på åtte gjess ved Akkerhaugen i nordenden av Norsjø i februar -82. Samtlige åtte gjess var merket i Meråker som unger, og alderen var fra 5 til 12 år.

Ved Tretten i Gudbrandsdalen ble det i april -75 kontrollert ti fugler med ringer. Alle disse var merket som unger i Meråker og alderen var mellom 1 og 9 år. En av fuglene ble som ettåring kontrollert ved Evenstad i Østerdalen sammen med fire andre ringmerkede gjess den 15/5-69. Alle fuglene var merket som unger ved Fossvatnet i Meråker. Datoen for disse kontrollene viser at dette trolig var gjess på vartrekk mot Trøndelag.

I Nesset kommune i Møre og Romsdal overvintret flere gjess i 80/81, hvorav fire var merket som unger i Verran kommune i juni -77. Resten av observasjonene som er avmerket på kartet i fig. 5 gjelder bare én eller to kontrollerte fugler.

To observasjoner av canadagjess fra Trøndelag er gjort i Sverige og én observasjon i Danmark. Et individ som var merket som årsunge 2/8-67 i Meråker ble sett i Dynekilen ved Göteborg 18/12 samme år. Året etter (68/69) overvintret imidlertid dette individet i Buvika. I det andre tilfellet fra Sverige ble ringen fra en fugl som var merket som unge ved Lustadvatnet i Steinkjer kommune 14/8-70 funnet ved Lillrensjøen i Jämtland 11/8-80. Dette individet ble observert i Buvika vintrene 72/73, 74/75 og 76/77 og kan med andre ord ha hatt hekkeområde i Jämtland og vinterområde i Trondheimsfjorden.

I Danmark ble ei canadagås som var ca. 2 år gammel, ringmerket på

overvintringsplassen ved Vordingborg på sørpissen av Sjælland 4/3-70. Denne fuglen ble i 1975 og 1976 sett i området ved Mosjøen hvor den trolig hekket. Vinteren 75/76 overvintrat trolig dette individet ved Malvik utenfor Trondheim hvor ringnummer ble kontrollert i februar -76.

4.3. Beiterregistreringer i Gaulosen

Hekkeområdene for canadagås i Trøndelag ligger hovedsakelig ved vann og innsjøer i skogområder. I hekketiden fra april/mai til juli/august blir canadagjess derfor bare unntaksvis registrert i Gaulosen.

Antall observerte gjess

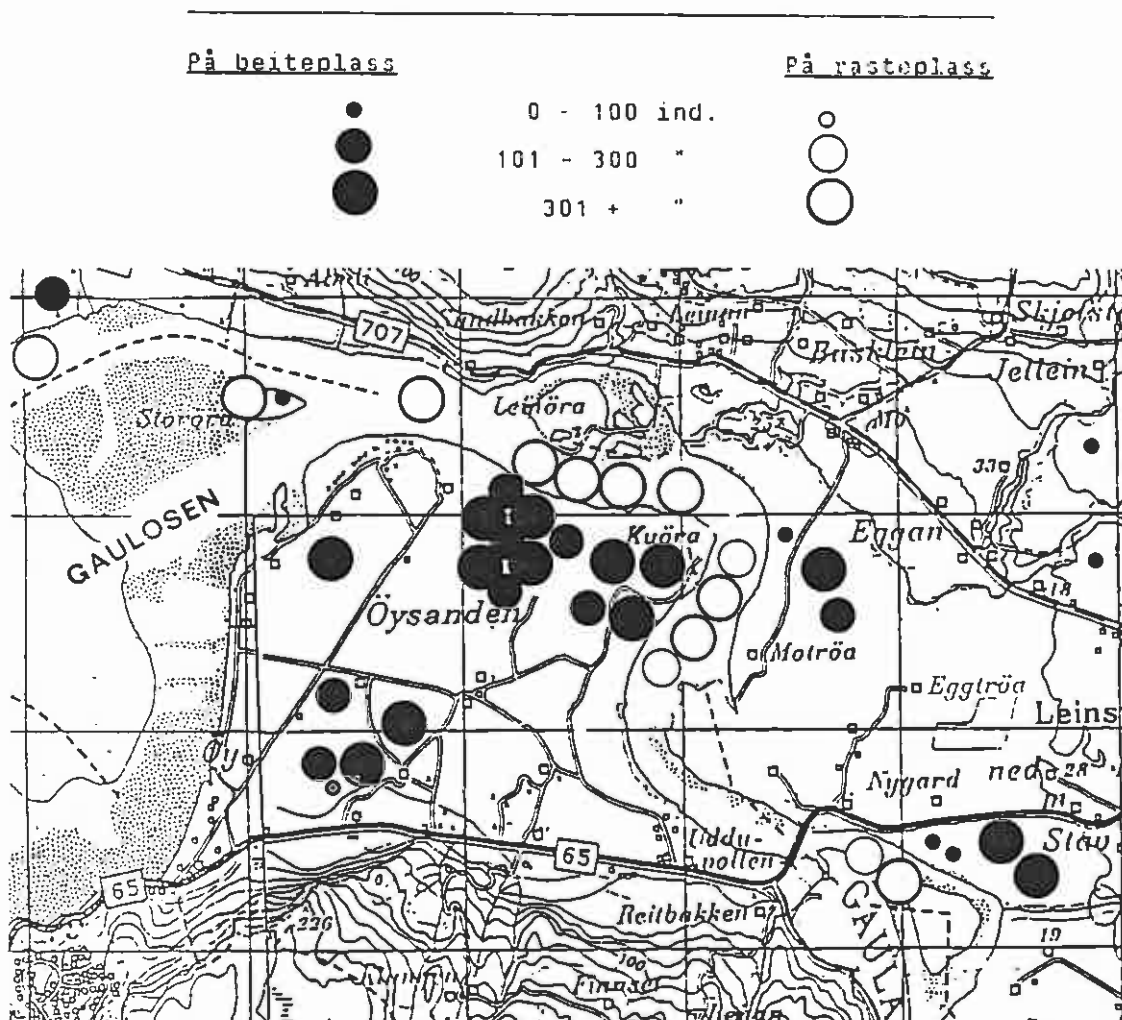

Fig. 6. Beite- og rasteplasser i Gaulosenområdet som ble brukt høsten 1984.

Etterhvert som ungene blir flygedyktige i august trekker familie-flokkene ned til Gaulosenområdet hvor de beiter på stubbåker etterhvert som kornet treskes. Områdene hvor beitende canadagjess ble observert høsten -84 er vist på kartet i fig. 6. Da de første beiterregistreringene ble foretatt den siste uka i august, var 5-10 % av kornåkrene tresket og de rundt 250 gjessene i området beitet på disse stubbåkrene.

I perioden 1/9-14/9 var det dårlig vær som umuliggjorde korntresking og canadagjessene fortsatte å beite på de små ferdigtreskende kornåkrene. Mellom 14/9 og 1/10 var det imidlertid gode innhøstingsforhold i området slik at ca. 20/9 var alle kornåkrene tresket og store arealer stubbåker ble tilgjengelig for canadagjessene.

4.3.1. Prioriterte beiteområder

Noen av stubbåkrene ble klart prioritert fremfor andre. I begynnelsen av innhøstingsperioden mens lite kornareal var tresket, var imidlertid valgmulighetene begrenset. I denne første perioden ble særlig områdene ved Stav mye brukt (se fig. 5). Senere da alle åkrene var tresket, ble de nordlige delene av Øysanden klart prioritert og var det klart viktigste beiteområdet. I dette området ble beitende canadagjess sett ved hver registrering fram til slutten av november. De siste to, tre ukene gjessene beitet i området, var Kuøra, en ca. 250 mål åker på den nordøstlige delen av Øysanden, praktisk talt den eneste åkeren som ikke var pløyd opp. Her beitet mellom 800 og 1100 canadagjess i perioden 25/10-20/11. Etterhvert som området ble snauspist ble imidlertid gjessene nødt til å finne andre beiter lenger opp i dalføret, og etter 20/11 ble det ikke observert beiting på Kuøra.

4.3.2. Beiteadfærd

Vanligvis fløy canadagjessene fra overnattingsplassene (rasteplassene) (se fig. 6) til beiteplassene i grålysningen. Som det framgår av fig. 6 var det flere områder som ble brukt til beiting og overnatting, men med de viktigste beiteområdene på de nordøstlige

delene av Øysanden og de viktigste rasteplassene langs de nederste 2-3 km av Gaula.

Enkelte dager var alle canadagjessene samlet, mens de andre dager var spredt i flere flokker som beitet på ulike steder. Som eksempel kan nevnes at den 10/9 var de 510 gjessene i området fordelt på fem flokker som var spredt over hele Gaulosen. Den 22/9 derimot beitet alle gjessene, som nå hadde økt til et antall på ca. 920, på én åker like vest for Kuøra. Også senere ble alle gjessene observert samlet i én flokk på denne åkeren. Det kunne m.a.o. ikke registreres noen fast flokkstørrelse eller tilholdssted i forbindelse med beiting bortsett fra i slutten av perioden da det meste av åkrene var pløyd opp og beitingen ble konsentrert til Kuøra.

På bakgrunn av de mange rapporter om "håndtamme" canadagjess de senere år, viste gjessene høsten -84 en overraskende grad av skyhet og tillot sjelden observatører til fots å komme nærmere enn 100-200 m. Med bil var det mulig å komme nærmere og i et tilfelle beitet en flokk på ca. 600 gjess bare 30-150 m fra den sterkt trafikkerte riksvei 65 ved Stav gård.

4.3.3. Rasteplasser

De viktigste rasteplassene for canadagjess i området høsten -84 var på elva og elvekantene i nedre deler av Gaulas løp (se fig. 6). Tre områder skilte seg ut: En stilleflytende del av elva vest for Motrøa, elva og elvekanten sør for Leinøra samt selve Storøra og elveosen omkring. Alle tre områdene lå nært beiteplassene. Etter at gjessene ble nødt til å finne andre beiteområder enn Øysanden i slutten av november, ble også nye rasteplasser lenger opp i Gaula ved Stav, tatt i bruk.

Det ble ikke foretatt observasjoner på rasteplassene om natta. I hvilken grad gjessene lå på vannet eller var på land er derfor ikke klarlagt.

4.4. Beiteskader

Avlingsskader på grunn av gåsebeiting kan enten skje direkte ved tap av avling som blir spist, eller indirekte ved nedtramping og tilgrising som reduserer vekst og avlingens kvalitet.

Så snart elveos og vann blir isfrie, trekker canadagjessene til hekkeområdene i innlandet. Dette skjer lenge før kornåkrene i Gaulosenområdet blir sådd, og canadagåsa representerer derfor ikke noe vårproblem her. Noe annerledes stiller det seg i jordbruksområder med grasproduksjon i nærheten av hekkeområdene. Her kan gjessene beite på groen tidlig om våren før hekkingen starter, men gjessene opptrer vanligvis bare i små flokker på denne tiden og utgjør derfor ikke noe stort problem.

4.4.1. Beiteskader i Gaulosen høsten 1984

Om høsten ankommer canadagjessene Gaulosen vanligvis i slutten av august, dvs. etter at korntreskingen er godt igang, og gjessene beiter da på stubbåkrene som blir liggende igjen. Høsten 1984 ble korntreskingen vesentlig forsinket pga. dårlig vær og bare ubetydelige kornarealer var tresket da de første canadagjessene ble sett rundt 20. august.

Like etter at de første flokkene med canadagjess ankom Gaulosenområdet, fikk viltneemnda i Trondheim henvendelse fra grunneiere for å få fellingstillatelser på canadagjess på bakgrunn av de beiteskader som angivelig var påført kornavlingene. En befarung som da ble foretatt 30/8 hvor representanter fra landbrukskontoret i Trondheim, viltneemnda i Trondheim og miljøvernabdelingen hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag deltok, var det ikke mulig å påvise at beiting på kornåker hadde funnet sted i området, langt mindre å påvise beiteskader.

Siden korntreskinga kom sent igang og det fremdeles sto mye uhøstet korn ute da flere hundre canadagjess samlet seg i området i aug./sept., var det større fare enn normalt for at canadagjessene skulle begynne å beite på stående korn. På bakgrunn av den potensielle faren for beiteskader som var tilstede, og de henvendelser om

påståtte beiteskader som allerede var kommet til viltneemnda, ble det f.o.m. 26/8 foretatt befaringer 2-3 ganger pr. uke fram til 4/10 for å kartlegge beitingen og registrere de skader som eventuelt måtte forekomme. I hele denne perioden ble imidlertid beitende canadagjess utelukkende sett på stubbåker og avlingsskader på korn kunne ikke påvises høsten -84.

4.4.2. Beiteskader i Gaulosen tidligere år

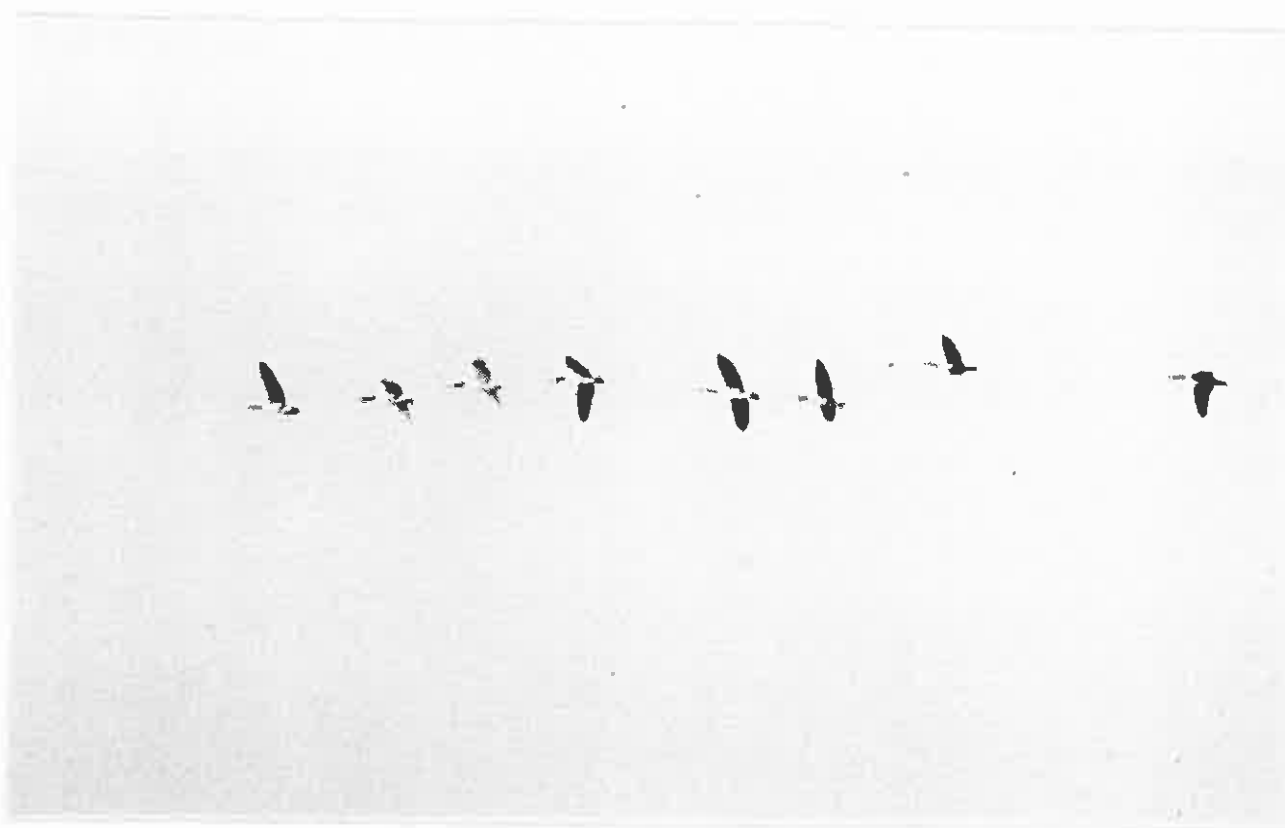
De siste fire, fem årene har det fra grunneierhold kommet flere klager angående beiteskader på åker. Det er særlig ved forhold med mye legde at canadagjess kan gå inn på åkrene og trampe ned korn og grise til pga. ekskrementer.

Høsten 1983 ble det fra grunneiere på Øysanden søkt om fellings-tillatelse for 100 canadagjess på bakgrunn av beiteskader. Etter en befaring i området foretatt av viltneemnda i Melhus samt innhenting av uttalelse fra DVF, ga viltneemnda tillatelse til felling av 25 canadagjess.

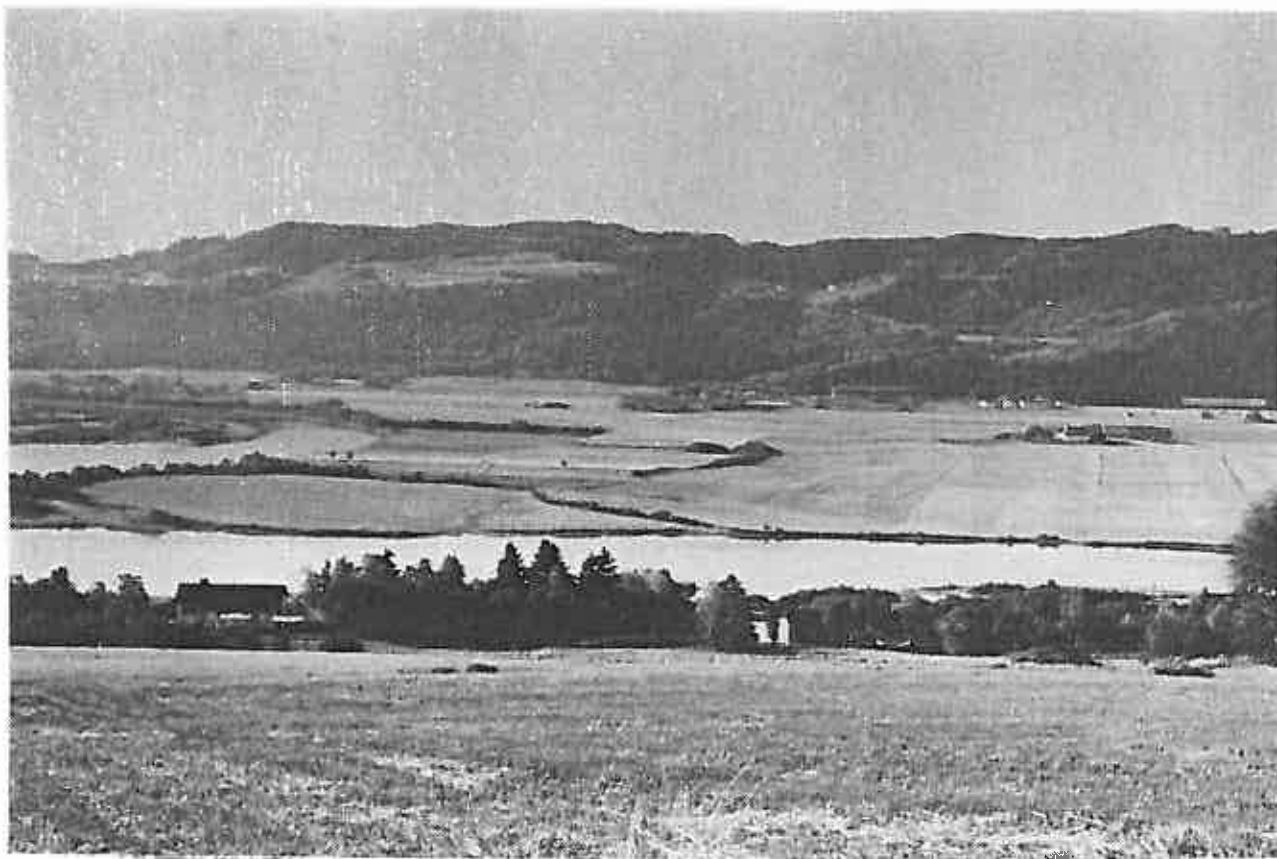
Noen oversikt eller rapport over beiteskadene omfang er ikke utarbeidet tidligere. En vurdering av avlingsskader på grunn av gåsebeiting for årene før 1984 er derfor vanskelig å gi. På bakgrunn av at canadagåsbestanden først de siste 3-4 år har blitt så stor at beiteskader kan ha betydning, er det liten grunn til å tro at canadagjess har representert noe problem for jordbruket tidligere. Dette bekreftes for såvidt også av at det først er de siste par-tre år at spørsmål omkring beiteskader forårsaket av canadagjess har vært reist fra jordbrukshold.

Canadagjess med unger. (Foto: Jostein Sandvik)

Canadagjess i flukt mellom beiteplass og rasteplass. Som det fremgår av bildet foregår slike korte trekk ofte i rekkeformasjon i stedet for i V-formasjon. (Foto: Øystein Lorentsen)

Oversikt over Øysanden sett fra nord. De viktigste beiteområdene sees bakenfor elva (Gaula). (Foto: Øystein Lorentsen)

Beitende canadagjess på stubbåker ved Øysanden etter at snøen har lagt seg. (Foto: Jon Arne Sæter)

5. DISKUSJON

5.1. Bestandsutvikling

Som nevnt i innledningen var det i Trøndelag flere utsettinger av canadagjess på 60- og 70-tallet. Den aktive utsettingsvirksomheten i denne perioden hvor Hans I. Lund Tangen i Meråker var drivkraften, var den viktigste årsaken til at canadagås raskt ble etablert som hekkefugl over store deler av Trøndelag. Dette dannet grunnlaget for en livskraftig bestand som i de senere år (etter 1980) har formert seg kraftig og nå trolig utgjør den viktigste populasjonen i Norge.

Utsettingene på Østlandet har ikke vært av samme omfang og har heller ikke gitt samme resultat. Her kan ulovlig jakt ha spilt en viss rolle (Lund Tangen 1973). Ellers i landet har resultatet av utsettingene variert mye, men utsettingene i Sogn og Fjordane (Godø 1978) og på Sørlandet synes å ha gitt gode resultater.

Bestandsforskjellene i ulike deler av landet skyldes trolig først og fremst forskjeller i antall utsatte fugler. Det synes imidlertid også som om naturbetingelser og hekkelokaliteter i Trøndelagsfylkene er spesielt gunstige for canadagås og at økningen har vært relativt stor her. Den rasen vi har i Norge, Branta canadensis, er godt tilpasset vann og innsjøer i karrige barskogsområder, en naturtype som er svært vanlig i Trøndelag.

Årsaken til den relativt seine bestandsveksten fram til omkring 1980 kan være at den naturlige spredningen hos canadagås skjer relativt sent. I Sverige har spredningen for hekkebestanden vært bare 2-3 km/år (Fabricius 1982). Dette skyldes hovedsakelig canadagjessenes spesielt sterke binding til eget oppvekstområde (Cramp and Simmons 1977) noe som medfører at ungfuglene heller forsøker å etablere et territorium i et marginalt habitat nært oppvekstområdet enn å flytte til gunstige hekkeområder lenger unna. Den raske bestandsutviklingen etter 1980 skyldes derfor trolig at bestanden i de opprinnelige utsettingsområdene nå har blitt så stor at en del fugler er blitt presset bort og har etablert seg i nye områder som har vist seg å by på gode betingelser for reproduksjon.

Fra flere hold har det vært uttrykt bekymring for at canadagåsa kan fortrenge grågås (Godø 1978, Fabricius et.al. 1979, Håland 1979, Myrberget 1979, Fabricius 1982, 1983). Dette forholdet er imidlertid ikke avklart og det som synes mest sannsynlig er at canadagåsa vil dominere i næringsfattige barskogsområder som den er godt tilpasset til, og at grågås vil dominere i mer næringsrike områder på sedimentær berggrunn (Fabricius 1983). Det finnes imidlertid resultat som tyder på at canadagås kan ha positiv effekt både på grågås-, ærfugl- (Fabricius 1982, 1983) og stokkandbestand (Farsund 1979), bl.a. i form av predatorforsvar, fordi canadagåsa er svært aggressiv i sitt forsvar av egg og unger (Kortright 1957), noe de andre artene kan dra nytte av. Følgene av eventuell konkurranse mellom de ulike artene er imidlertid langt fra avklart og utviklingen bør følges nøye, spesielt med tanke på at grågåsbestanden i Norge lever på grensen av utbredelsesområdet under tildels marginale næringsbetingelser, forhold som canadagåsa trolig kan utnytte bedre, bl.a. fordi den med sin lange hals kan spise vannvegetasjon som står dypere enn grågås (Fabricius 1983). Til nå har imidlertid canadagåsa begrenset sin utbredelse til barskogsområder og representerer foreløpig ikke noen trussel mot grågås som i Norge er knyttet til skogløse øyer og holmer langs kysten.

Et mer nærliggende spørsmål er hva som vil skje hvis sædgåsbestanden tar seg opp igjen slik den bl.a. har gjort i Finland (Ermala og Vikberg 1982). Siden også sædgåsa er knyttet til skogområder i innlandet, kan da canadagåsa bli en alvorlig konkurrent til sædgåsa.

5.1.1. Bestandsutvikling i Trøndelag

Som nevnt foran har canadagåsbestanden økt betydelig i Trøndelag. Høstbestanden i Gaulosen (fig. 2) har vist en sterk økning med årlig vekstrate på 25 til 45 % etter 1979. De reelle høstbestandene i Trøndelag har åpenbart vært større enn det som fremgår av fig. 2, fordi ikke alle canadagjess samles i Gaulosen samtidig. Det er videre usikkert hvor stor del av totalbestanden som besøker Gaulosen og om denne andelen varierer mellom årene. Ut fra

maksimumstallet på ca. 1050 gjess i området høsten -84, skulle et anslag på 1200-1300 gjess for Trøndelag som helhet være sannsynlig. Et usikkerhetsmoment er imidlertid om høstflokkene i Gaulosen har innslag av canadagjess fra områder utenfor Trøndelag, f.eks. fra Nordland.

Den sterke økningen i antall gjess i Gaulosen i september falt sammen med økningen i tilgjengelig beiteområder på stubbåkrene etterhvert som kornet ble tresket. Noen direkte sammenheng er lite trolig, men i august/september blir ungene flygedyktige og økningen i september skyldes sannsynligvis at canadagjess fra store deler av Trøndelag da samles her. Nedgangen i oktober kan skyldes at deler av bestanden fortsatte trekket sørover. Økningen i månedsskiftet oktober/november skyldes trolig at fugler fra Tydal- og Meråker-distriktet kom til Gaulosenområdet, men det er også sannsynlig at fugler nordfra (Nordland, Troms) er innom Gaulosen på høsttrekket. Til nå er det imidlertid bare ett ringmerkingsfunn for canadagås fra Nordland som kan støtte en slik hypotese. Et prosjekt med merking av canadagjess med store, fargede ringer som er lesbare på avstand, er under arbeid og dette kan gi bedre kunnskap om hvilke populasjoner som oppholder seg i Gaulosen, og hvilke trekkruiter og vinteroppholdsplasser disse har.

Hekkebestanden av canadagjess, dvs. voksne kjønnsmodne fugler, utgjør bare en liten del av totalbestanden fordi canadagåsa først blir kjønnsmoden ved ca. 3 års alder (Cramp and Simmons 1977). Høstbestanden utgjør derfor hele tre årsklasser ikke-hekkende fugler. I Sverige har undersøkelser vist at hekkebestanden i årene 1960-1976 utgjorde mellom 20 og 40 % av totalbestanden med et gjennomsnitt på litt over 30 %. Med et anslag på totalt 1300 canadagjess i Trøndelag og en tilsvarende andel hekkefugler som i Sverige, utgjorde da hekkebestanden høsten -84 mellom 260 og 520 fugler eller 130 til 260 par. Her er et anslag på rundt 200 par trolig i nærheten av sannheten hvis hekkebestanden hos oss utgjør samme andel som i Sverige.

Heggbergets (1983) anslag på ca. 115 hekkende par i Trøndelag i 1983, basert på en spørreundersøkelse hos viltnemndene, er i tilfelle en del for lavt, noe Heggberget selv også er inne på.

Vinterbestand

Den sterke økningen i antall overvintrende canadagjess i Gaulosen/Buvika er åpenbart et speilbilde av den generelle økningen i canadagåsbestanden i Trøndelag. For de siste tre-fire årene kan det se ut som om vinterbestanden er i ferd med å flate ut rundt 200 - 300 fugler (fig. 4) på tross av at totalbestanden i Trøndelag også har økt mye etter 1980. Overvintringen i Buvika skyldes hovedsakelig den kunstige foringen hvor det legges ut korn regelmessig om vinteren. Uten en slik foring hadde sannsynligvis antall overvintrende canadagjess blitt vesentlig redusert. I tillegg til Buvika/Gaulosen overvintrer et mindre antall canadagjess også regelmessig ved Orkanger, i Eidsbotn ved Levanger og på Ørlandet, og disse er inkludert i fig. 4.

På bakgrunn av det store og økende antall gjess i Trøndelag, er nå andelen gjess som overvintrer i Buvika/Gaulosen (Trondheimsfjorden) avtagende, i motsetning til tidligere da hovedmengden overvintret i området. Det synes derfor klart at et mer omfattende trekk til overvintringsplasser i klimatisk gunstigere områder har utviklet seg de siste 5-6 år.

5.1.2. Bestandsutvikling i Norge

Ifølge tallene fra Lund Tangen (1974) utgjorde den trønderske canadagåsbestanden mellom 79 % og 83 % av totalbestanden i Norge i 1972, alt etter hvilket bestandsanslag som ble lagt til grunn. Senere har bestanden økt raskt i Trøndelag (se fig. 2), men i andre deler av landet har det vært drevet tildels aktiv utsetting av gjess på 70-tallet og den trønderske bestanden utgjør nå trolig en vesentlig mindre andel enn i 1972. Dette bekreftes av Heggbergets (1983) tall hvor canadagjess i Trøndelag utgjorde ca. 32 % av hekkebestanden i 1983.

På bakgrunn av Heggbergets tall over hekkebestanden var antall canadagjess i Norge i 1983 mellom 1800 og 3600 ind., alt etter hvor stor andel man anslår at de hekkende parene utgjorde. Den bestanden Heggberget angir betraktes imidlertid som et minimum ut fra metoden som er brukt, og en hekkebestand på minst 400-500 par blir angitt som

realistisk. Dette skulle da innebære en totalbestand i Norge på 3000- 6000 canadagjess hvor ca. 4000 er et realistisk anslag hvis vi regner at hekkefuglene utgjør ca. 20 % av bestanden.

5.1.3. Prognoser for videre bestandsutvikling

Ifølge tallene for høstbestanden i Gaulosen som er fremstilt i fig. 2, har veksten i årene 1980-84 vært mellom ca. 25 og 45 %. Det siste tallet gjelder veksten fra 1980 til -81 og er trolig for høyt, noe som kan skyldes usikre (lave) anslag for bestanden i 1980.

Også en årlig vekst på 25 % er svært høy og vil medføre en bestandsfordobling på bare tre år. Heggberget (1983) anslår en årlig vekst i hekkebestanden på landsbasis på 23-25 %, mens Fabricius (1982) i Sverige har funnet en fordoblingstid for bestanden på fem år, noe som tilsvarer en årlig vekst på ca. 15 %.

I 1960 var den svenske canadagåsbestanden ca. 1500 gjess (Fabricius 1982), dvs. noe under halvparten av det vi har i Norge i dag. Antallet i Sverige økte med ca. 15 % pr. år til ca. 3700 i 1966, og til 17000 i 1976. På bakgrunn av at de registrerte vekstratene her i landet foreløpig synes å ha vært høyere enn i Sverige og at store områder i Norge fremdeles har potensiale som nye leveområder for canadagås, er det grunn til å tro at veksten i de nærmeste årene kan bli minst like stor som på tilsvarende utviklingsstadium i Sverige. Ut fra dette kan vi trolig vente oss en fordobling av bestanden i løpet av 3-5 år, fra dagens anslag på rundt 4000 gjess til 8000 i 1987-89.

Etterhvert som bestanden øker og optimal tetthet oppnås, vil veksten avta. Hvor høyt den optimale tettheten ligger og hvor lang tid det vil ta å nå dit, er vanskelig å si, men i de nærmeste 5-10 årene er det liten grunn til å vente noen reduksjon i veksten selv om økningen i en del av dagens kjerneområder vil avta og kanskje stoppe opp.

Den nåværende bestandsveksten hos canadagås både i Norge og Sverige skyldes først og fremst at canadagåsa øker utbredelsen til nye områder. En del av veksten kan allikevel forklares på bakgrunn av

den generelle bestandsøkningen hos de fleste gåsearter i Europa (Ogilvie and Boyd 1976, Fog 1977, Owen 1977, Madsen 1980, Fog 1982, Thelander 1982). Denne økningen kan skyldes faktorer som klimaendringer, adferdsendringer og endringer i jordbruket som øker bæreevnen i vinterområdene.

5.2. Trekkadferd hos canadagås i Trøndelag

De ringmerkingsresultat vi har fra 1975 og senere, bekrefter at trekkruiter og overvintringsplasser som ble brukt på 60- og 70-tallet (se Lund Tangen 1974) fortsatt benyttes, og at det er etablert en trekktradisjon for deler av den trønderske canadagåsbestanden. Som Lund Tangen (1974) skriver, er det tydelig at gjessene har utviklet forskjellige trekkvaner alt etter hvor de kommer fra. Dette samsvarer godt med det som er kjent om adferdsutvikling hos gjess hvor ungfuglene ofte holder sammen med foreldrene i familiegrupper i flere år til de selv blir kjønnsmodne og derfor blir sterkt knyttet til samme områder som foreldrene.

Som vist i resultatdelen er det særlig i vassdraget mellom Notodden og Skien at gjenfunn av gjess fra Trøndelag er gjort. Samtlige av de 16 gjessene som ble kontrollert i dette vassdraget fra 1969 til 1982 var merket i Meråker i Nord-Trøndelag i årene 1967-1978. Dette bekrefter at denne populasjonen har en vel etablert trekktradisjon.

Det eneste nye trekkmønster som på grunnlag av ringmerkingsresultater kan sies å være under etablering, er mellom hekkeområder i Verran i Nord-Trøndelag og vinterområder i Nesset kommune i Møre og Romsdal. Materialet er imidlertid lite og baserer seg på kontroll av fugler vinteren 1980/81. Bortsett fra disse observasjonene og observasjonene i Nordland, Sverige og Danmark, passer alle andre ringobservasjoner inn i trekkmønsteret til den populasjonen som i mange år har hatt vintertilhold i Telemark. De to vinterobservasjonene av "trøndergjess" i Aust-Agder kan sees på som en forlengelse av trekket til "Telemarkspopulasjonen". Her er det imidlertid interessant å notere at nettopp disse individene ikke stammet fra Meråkerområdet, men fra Namdalseid ved Steinkjer og derfor sannsynligvis hadde en annen trekktradisjon enn gjess fra Meråker.

Som tidligere nevnt blir også den populasjonen som overvintrer i Trøndelag rekruttert fra bestemte områder i de to fylkene. Dette bekrefter at ungfugler raskt kommer inn i et tradisjonelt mønster som er etablert av tidligere generasjoner.

I spesielt kalde og isrike vintre blir også de populasjonene som vanligvis overvintrer i Trondheimsfjorden tvunget til å trekke lenger sørover. Dette forklarer den variasjonen i antall overvintrende gjess som er vist i fig. 4, og er sannsynligvis forklaring på de lange trekkene til fugler som har overvintret i Sør-Sverige og Danmark. Denne forklaringen styrkes ved at disse fuglene i etterfølgende vintre igjen overvintret i Trondheimsfjorden. På den andre side vil spesielt milde vintre medføre at mange fugler ikke trekker sørover, eventuelt utsetter høsttrekket i det lengste. Førjulsvinteren i 1984 er et godt eksempel i så måte, da den var usedvanlig mild og uten snø. Dette var sannsynligvis årsaken til at det pr. 2/12-84 fremdeles oppholdt seg mellom 700 og 800 canadagjess i Gaulosenområdet mot 200-300 i mer normale vintre.

Ringmerkingsresultatene viser videre at også fugler som overvintrer i Telemarksområdet ofte er innom Gaulosenområdet under høsttrekket. Dette bekrefter teorien om at Gaulosen i tiden august-oktober fungerer som et viktig beiteområde for canadagås fra store deler av Trøndelag.

5.3. Beiterregistreringer i Gaulosen

Den store konsentrasjonen av canadagås i Gaulosenområdet om høsten skyldes hovedsakelig at dette området byr på svært gunstige forhold for gjess.

Området består nesten utelukkende av kornarealer med gode beitebetingelser på stubbåkrene når kornet er tresket. I tillegg har området gunstige rasteplasser for overnatting i umiddelbar nærhet av beiteområdene. Den sistnevnte faktoren har stor betydning for canadagjess som sjelden vil beite mer enn 5 km fra trygge rasteplasser (Thomas og Owen 1982).

Bortsett fra ett tilfelle i august da 11 gjess ble sett på nyslått

siloeng, beitet gjessene utelukkende på stubbåker høsten -84. I Gaulosen var det flere mindre grasarealer, men bortsett fra dette ene tilfellet ble ikke beitende gjess sett på graseng.

Ifølge tidligere undersøkelser beiter canadagjess gjerne på avlinger som soyabønner, vinterhvete og gras i tillegg til spillkorn på stubbåker (Craven 1984, Kahl and Samson 1984). Canadagåsa beiter også oftere i vann enn andre gjess og hvor den med sin lange hals er i stand til å beite på bunnplanter som står dypere enn det andre gjess kan (Fabricius 1983). Det faktum at canadagåsa beiter på et større næringsutvalg enn de fleste andre gjess er en faktor som gjør canadagåsa i stand til å etablere seg i områder med ulike naturbetingelser.

5.3.1. Prioriterte beiteområder

Under registreringene høsten -84 var canadagjessene overraskende sky særlig på bakgrunn av at gjessene i området tidligere har vært relativt tillitsfull. Det er grunn til å anta at de prioriterte beiteområdene på den nordlige delen av Øysanden ble brukt nettopp fordi disse var lite utsatt for forstyrrelser. Dette var særlig påfallende i den perioden etter skurtreskingen da gjessene hadde store valgmuligheter mht. beiteområder. I tillegg er det her minimal avstand mellom åkrene og rasteplassene i Gaula (se fig. 6). Det siste momentet har generelt stor betydning for gjess og Gaulosenområdet er også et gunstig raste- og beiteområde for kortnebbgjess på vårtrekk (Lorentsen 1984).

Canadagåsas prioritering av enkelte beiteområder kan også skyldes kvalitetsforskjeller på beitenes forårsaket av forskjeller i gjødsling og jordsmonn og som kan gi smaksforskjeller. Videre kan ulike kornsorter ha betydning for beitereferansene.

5.3.2. Rasteplasser

Som tidligere nevnt ble selve Gaula mye brukt som rasteplass. De nederste par km av Gaulas løp er svært godt skjermet mot ferdsel og egner seg derfor godt som rastekområde for canadagjess. Siden også

viktige deler av beiteområdene i nærheten er godt avskjernet, ble det en positiv sammenheng mellom rasteplasser og beiteområder, slik at den nordøstlige delen av Gaulosenområdet var spesielt attraktiv for canadagjessene.

5.4. Beiteskader

Det er kjent fra mange land at canadagjess og andre gjess kan gjøre betydelige skader på avlinger (Fog 1982, Jönsson 1982, Kahl and Samson 1984, Reed et.al. 1977). Det er imidlertid også påvist at gåsebeiting ofte kan ha positiv effekt på avlingene (Kear 1970, Newton 1973, Markgren 1981, Craven 1984). Fra deler av Trøndelag er det fra grunneierhold hevdet at canadagjess særlig gjør skader på grasavlingene om våren like etter snøsmelting og på etter-sommeren før 2. siloslått. Spesielt skal tilgrisingen pga. ekskrementer være et problem da det hevdes at dyrene ikke vil spise dette foret. Forholdet er imidlertid dårlig undersøkt og bør utredes nærmere. For Gaulosenområdet har imidlertid dette problemet liten relevans siden grasarealene er ubetydelige og canadagåsa prioriterer stubbåker fremfor graseng.

Undersøkelser i USA har også vist at det bare er unntaksvis at canadagjess beiter på stående kornåker (Craven 1984). I kornåker med mye legde kan canadagjess imidlertid forårsake en viss skade bl.a. ved tilgrising. Skadevirkningen er imidlertid dårlig undersøkt og konkrete data for slike skader mangler. Legde vil i seg selv redusere avlingen slik at gåsebeiting bare vil representere en del av årsaken til redusert avling.

Høsten 1984 var det ubetydelig legde i Gaulosenområdet og det ble ikke påvist et eneste tilfelle av at canadagjess beitet på stående kornåker. Det kan derfor fastslås at canadagjess ikke forårsaket avlingsskader i området høsten -84. Det kan heller være snakk om at gjessene i slike tilfelle bidrar til en viss positiv gjødslingseffekt (Craven 1984).

I situasjoner der canadagjess går inn på legdeåker og forårsaker skader, er det mulig å sette i verk tiltak som kan redusere eller hindre beiteskader (se Fog, J. 1982, Fog, M. 1982, Lorentsen 1984).

Canadagjess etablerer allerede i ung alder en tradisjon mht. beiteområder. I denne etableringsfasen spiller graden av forstyrrelser en viktig rolle. Hvis canadagjess først får lov til å beite i fred i et område, kan det senere være vanskelig å få slutt på beitingen. Forsøk som er gjort viser at det er mulig å jage bort canadagjess fra et område slik at de også holder seg borte senere. Forutsetningen er imidlertid at de i en periode blir jaget bort hver gang de slår seg ned, gjerne ved hjelp av skremmeskudd (Lund Tangen 1983). Grunneiere må med andre ord selv delta aktivt for å hindre skadebeiting og ikke "automatisk" kontakte viltmyndighetene for å få fellingstillatelse på "skadefugler" slik vi har hatt flere eksempler på de senere år.

I 1983 ble det gitt fellingstillatelse på 25 canadagjess på grunnlag av skader som gjessene skulle ha påført kornavlinger på Øysanden. Noen oversikt over skadenes omfang ble ikke utarbeidet. På bakgrunn av at skader ikke ble registrert høsten -84, på tross av at antall canadagjess i området var høyere enn noengang tidligere, bør viltnemndene i de berørte kommunene i samarbeid med grunneiere og landbruksmyndigheter innføre praksis med grundige takseringer av beiteskadene og en skriftlig rapportering før eventuelle fellingstillatelser blir gitt.

Et viktig bidrag for å hindre beiting på dyrket mark vil være å øke canadagjessenes skyhet. En forutsetning for dette vil være å få slutt på den føringen som foregår flere steder, bl.a. i Buvika. Økt skyhet vil sannsynligvis også medføre at canadagjessene starter høsttrekket tidligere enn de gjør i dag, noe som kan redusere beiteproblemet.

5.5. Innføring av jakt på canadagås

Formålet med utsetting av canadagås i Norge har først og fremst å utnytte skogsområdenes potensiale som leveområde for gjess og skape en ny viltressurs som det også kunne drives jakt på.

I dag er det ingen jakt på canadagås her i landet. I enkelte tilfelle har det imidlertid blitt gitt fellingstillatelse på canadagjess som har gjort skader på dyrket mark. Generelt

foreligger det lite data om skade forvoldt av canadagjess og tjeneligheten med skadefellinger er usikker. Etter beiterestringene i Gaulosen høsten -84 der det ikke ble påvist skader, ble praksis med å gi fellingstillatelser på grunnlag av beiteskader skjerpet i de berørte kommunene.

Som nevnt tidligere vil bestanden med dagens vekstrate minst fordobles i løpet av 5 år. Da jakten på canadagås ble frigitt i enkelte län i Sverige i 1970 etter en periode med lisensjakt på forsøksbasis, var bestanden mellom 7000 og 8000 gjess eller omlag samme på nivå som den norske bestanden trolig vil være i 1986. Dette året er det tidligste aktuelle tidspunkt for innføring av jakt på canadagås i Norge. Til nå har ikke jakten i Sverige ført til noen reduksjon av bestanden og tilveksten er fortsatt større enn antall felte gjess.

5.5.1. Argumenter for innføring av jakt

Fra et forvaltningssynspunkt er canadagås en ressurs som bør utnyttes på linje med andre viltarter og hvor bestandsstørrelse og tilvekst skal danne grunnlag for eventuell jakt. På bakgrunn av dagens relativt store bestand og kraftige vekst, skulle innføring av jakt på canadagås i deler av Trøndelag være fullt forsvarlig ut fra bestandsmessig synspunkt.

Sett fra jordbrukets interesser vil innføring av jakt kunne ha positiv effekt ved at økt skyhet hos canadagjessene pga. jakt kan redusere muligheten for beiting på dyrket mark. Undersøkelser har også vist at adgang til jakt ofte har et psykologisk aspekt ved at det i mange tilfelle øker bøndernes toleranser ovenfor gåsebeiting (Fog 1982).

Svenske erfaringer viser at canadagåsa raskt tilpasser seg jakttrykk ved å bli mer sky og da blir vel så vanskelige å jakte på som andre gjess. Canadagjess i Gaulosenområdet høsten -84 var allerede så sky at noen "nedslakting" p.g.a. "håndtamme" gjess ved eventuell jakt ikke representerer noe problem her.

5.5.2. Argumenter mot innføring av jakt

Som nevnt over er argumentet om at mange canadagjess er svært tamme, ofte brukt mot innføring av jakt. I enkelte områder er dette riktig, og forholdet bør vurderes når det bestemmes hvilke områder hvor jakt skal tillates. Prinsipielt vil det heller ikke være aktuelt å starte jakt i områder hvor stammen er under etablering, f.eks. gjennom nylig utsetting eller naturlig innvandring.

Svenske undersøkelser har vist at det i dag er en uakseptabelt høy skadeskytingsprosent i forhold til antall fugler som blir felt under gåsejakten (Svensson 1982). Resultatene viser at i tillegg til felling av ca. 3000 sædgjess, blir trolig ca. 6000 skadeskutt. Videre viser resultatene at over 60 % av alle sædgjess som er mer enn ett år har hagl i kroppen, mot ca 30 % av årsungene. Det er all grunn til å tro at disse forhold også gjør seg gjeldende for gåsejakt i Norge i dag og at jakt på canadagjess da vil øke problemet.

Fra svensk hold blir det hevdet at årsaken til disse uholdbare forholdene hovedsakelig skyldes at haglgevær egner seg dårlig til gåsejakt. Videre er gjess "hardttskytende" p.g.a. sin størrelse og tette fjærdrakt, slik at de "tåler" relativt mange treff av hagl uten å falle.

Haglgevær er dårlig egnet på gjess på avstander mer enn 30 m (Thelander 1983 b). Det store antall skadeskytninger viser imidlertid at skudd altfor ofte avfyres på for langt hold, noe som både kan skyldes dårlig jaktmoral, men også at feil avstandsbedømming lett skjer med så store fugler som gjess. Svensson (1982) mener at på bakgrunn av dagens uholdbare situasjon, er forbud mot haglgevær for gåsejakt eneste løsning.

Problematikken omkring haglgevær og skadeskyting er svært viktig og må veie tungt omkring hvilke våpenforskrifter som skal gjelde ved eventuell jakt på canadagås. Som nevnt foran har vi etter all sannsynlighet allerede et skadeskytingsproblem i forbindelse med jakt på grågås og kortnebbgås, og det er spørsmål om ikke jakten på gås generelt bør drøftes nærmere.

Thelander (1983) mener på grunnlag av forsøk at overgang til finere hagl (2.5 mm) vil kunne redusere skadeskytingen. Dette begrunnes med at på anbefalt jaktavstand (30 m) er 2.5 mm ø hagl effektivt nok til felling, mens allerede på 60 m avstand vil disse haglene stanse i fjærdrakten uten å påføre skader. Større kaliber vil imidlertid ofte medføre alvorlig skadeskyting på denne avstanden. Kombinert med kort skuddavstand vil innføring av fin hagl ifølge Thelander derfor kunne redusere skadeskytingen.

Et annet moment er at matematiske modellforsøk for skyting med haglgevær indikerer at jegere som feller 30- 60 % av det vilt de skyter på, dvs. relativt treffsikre jegere, er de som skadeskyter mest (Bløtekjær 1983). En forbedring av gjennomsnittsjegerens skyteferdighet, f.eks. gjennom obligatoriske skyteprøver, vil da kunne øke skadeskytingsfrekvensen.

Om det på bakgrunn av de momenter som her er nevnt kan være aktuelt å innføre jakt med alternative våpen, f.eks. kulebanevåpen, er et spørsmål som bør vurderes nærmere.

5.5.3. Jaktforskrifter ved innføring av jakt

Jakttid

På bakgrunn av dagens bestand og vekst ville det være naturlig å åpne for jakt på canadagås fra og med 1986 i forbindelse med revisjon av jaktforskriftene. For å unngå forvekslinger av de ulike artene bør jakttiden falle sammen med jakten på andre gåsearter. I dag er jakttiden for gås i hovedsak fra 21/8 til 31/10. Ut fra biologiske forhold som myting og ungenes flygedyktighet skulle denne jaktperioden også være forsvarlig for canadagås. Jakt innen denne tidsrammen vil også sikre at kommuner som har hekke- og oppvekstområder for canadagås kan delta i jakten før høstrekket starter.

Det bør videre overveies å begrense jakten til bestemte tider av døgnet av hensyn til den stressfaktor jakten utgjør. Det kan nevnes at i Nederland er gåsejakten begrenset fra grålysningen fram til kl. 10.00, nettopp for å redusere jaktstresset for gjessene (Fog, M. 1982).

Områder

Jakten bør i første omgang begrenses til kommuner som har en god bestand av hekkende gjess. Hvilket nivå hekkebestanden i kommunen bør ligge på før jakt kan tillates, må være en avgjørelse hvor viltneemndas mening tillegges stor vekt. Hvis viltneemnda mangler tilstrekkelig data om størrelsen på hekkebestanden, bør det igangsettes undersøkelser for å klarlegge dette spørsmålet.

I områder hvor det kan dokumenteres at canadagås forårsaker vesentlige avlingsskader, bør det åpnes adgang for jakt selv om hekkebestanden i kommunen ligger lavere enn det som ansees som minimum for jaktåpning. Det må understrekes at det her menes vanlig jakt innen ordinær jakttidsramme og ikke felling av skadedyr utenom jakttiden.

I områder hvor større antall gjess samles om høsten bør det også være adgang til jakt uten at hekkebestanden i kommunen er avgjørende. I slike områder kan det i enkelte tilfelle være tale om beiteskadeproblematikk og eventuell jakt bør derfor sees i en slik sammenheng.

6. SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER

a Bestandsutvikling

Canadagåsbestanden har økt raskt de siste 10 - 15 år. Høsttellingene i Gaulosenområdet, i Melhus og Trondheim kommuner viser at antall fugler som oppholder seg i området om høsten har økt med 25 til 45 % hvert år i tiden 1980 - 1984 og bestanden var på over 1000 gjess høsten 1984. For hele Trøndelag ble bestanden høsten 1984 anslått til mellom 1200 og 1300 gjess og hvor hekkebestanden trolig utgjorde rundt 25 - 30 % .

For landet som helhet ble det for høsten -84 anslått en totalbestand på rundt 4000 ind. Dette er hovedsakelig basert på opplysninger om antall hekkende par i Norge (Heggberget 1985).

b Trekkadferd

Fram til omkring 1980 overvintret det meste av canadagjessene i Trøndelag ved ulike lokaliteter i Trondheimsfjorden. I forbindelse med den kraftige bestandøkningen de siste årene, har imidlertid en stadig større andel trukket sørover om høsten. Ringmerkingsresultatet viser at den viktigste kjente overvintringsplassen for "trønderiske" canadagjess trolig er vassdraget mellom Notodden og Skien. Andre gjenfunn vinterstid er gjort ved kysten langs Aust-Agder og i Møre og Romsdal.

c Beiterregistreringer

De beiterregistreringene som ble gjort i Gaulosenområdet, viste at beiting bare forekom på stubbåker, dvs. kornåker som var tresket og hvor canadagåsa ikke forårsaker skade. Det ble således ikke påvist beiteskader i området høsten 1984.

Beiterregistreringene viste videre at enkelte beiteområder ble prioritert fremfor andre. Dette har trolig størst sammenheng med områdenes beliggenhet i forhold til ferdsel og annen forstyrrelse, samt beliggenhet i forhold til rasteområder.

d Innføring av jakt på canadagås

Fra et forvaltningsmessig synspunkt er canadagås en viltressurs som bør kunne utnyttes på linje med andre viltarter. På bakgrunn av dagens bestand og den sterke veksten samt erfaringer fra Sverige, må en innføring av jakt på canadagås i enkelte områder kunne ansees som forsvarlig. Eventuell jakt bør sees i sammenheng med revisjon av jaktforskriftene og kan da gjennomføres fra og med 1986. Jakttid på canadagås bør falle sammen med tidsrammen for andre gåsearter for å unngå ulovlig jakt pga. feilbestemming av artene.

Fra svensk hold har det i de senere år blitt reist kraftig kritikk mot gåsejakt med haglgevær p.g.a. den høye skadeskytingsfrekvensen. Sannsynligvis er dette også et problem ved gåsejakt i Norge, og forholdet bør drøftes nærmere før eventuell innføring av jakt på canadagås.

7. LITTERATUR

- Asphjell, J.Å. 1979. Faunistisk rapport fra Nordland 1970-1978.
Vår Fuglefauna 3 : 176-184
- Bløtekjær, K. 1983. Modell for skyting med haglgevær.
Viltrapport 25. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk.
- Bollingmo, T. 1978. Taksering av sjøfugl i Trondheimsfjorden, januar 1976. Trøndersk Natur 4 : 21-28
- Cramp, S. and K.E.L. Simmons. 1977. Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. I: Ostrich to Ducks. Oxford University Press, 1977. 722 s.
- Craven, S.R. 1984. Fall food habits of Canada Geese in Wisconsin. J. Wildl. Manage 48 (1) : 169-173
- Ermala, A. och P. Vikberg. 1982. Gåsjakten i Finland.
Vår Fågelv. Suppl. 9 : 93-96
- Fabricius, E. 1983. Kanadagåsen i Sverige.
Statens Naturvårdsverk, rapport nr. 1678
- 1982. Kanadagåsens förekomst och ekologi.
Vår Fågelv. Suppl. 9 : 53-56
- Fabricius, E., Bylin, A., Fernö, A. and T. Radesäter. 1974. Intra- and interspecific territorialism in mixed colonies of the Canada goose (*Branta canadensis*) and the greylag goose (*Anser anser*). Ornis. Scand. 5 : 25-35
- Farsund, R. 1979. Utsetjing av gjess. Vår Fuglefauna 1 : 47-48
- Fog, J. 1982. Markskader forvoldt af gæs i Danmark.
Vår Fågelv. Suppl. 9 : 79-82
- Fog, M. 1982. Internationale erfaringer med hensyn til gâseskader og forebyggelse deraf.
Vår Fågelv. Suppl. 9 : 63-70
- Frengen, O., Furunes, K., Nygård, T. og N. Røv. 1979. Rapport fra vintertellingene i Trondheimsfjorden, 1979.
Trøndersk Natur 4 : 106-110
- Frengen, O., Furunes, K., Kvam, T., Nygård, T. og N. Røv. 1980. Vintertellinger av sjøfugl i Trondheimsfjorden 1980.
Trøndersk Natur 4 : 131-135
- 1981. Sjøfugltellinger i Trondheimsfjorden 1981.
Trøndersk Natur 4 : 112-119
- 1982. Sjøfugltellinger i Trondheimsfjorden 1982.
Trøndersk Natur 4 : 108-114
- 1984. Sjøfugltellinger i Trondheimsfjorden 1983.
Trøndersk Natur 1 : 28-36

- Godø, G. 1978. Er utsetjing av canadagås ein fare for grågåsstammen på Vestlandet? Vår Fuglefauna 3/4 : 167-169
- Heggberget, T. 1983. Utviklingen av hekkebestanden av Kanadagås i Norge fra omkring 1970. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, viltforskningen. Foreløpig rapport, 6 s.
- Håland, A. 1979. Grågåsa og canadagåsa i Hordaland. Vår Fuglefauna 3 : 158-162
- Jønsson, B. 1982. Gåsskader inom lantbruket i Skåne. Vår Fågelv. Suppl. 9 : 71-74
- Kahl, R.B. and F.B. Samson. 1984. Factors affecting yield of winter wheat grazed by geese. Wildl. Soc. Bull. 12 : 256-262
- Kortright, F.H. 1957. The Ducks, Geese and Swans of North America. The Stackpole Company Harrisburg, Pennsylvania and Wildlife Mangement Institute Washington D.C., 1957.
- Kear, J. 1970. The Experimental Assessment of Goose Damage for Agricultural Crops. Biol. Cons. vol. 2 no. 3 : 206:212
- Lorentsen, S.H. og G. Bangjord. 1982. Ornitologiske registreringer i Gaulosen, Melhus og Trondheim kommune, 1975-1981 Trøndersk Natur Suppl. 1, 43 s.
- Lorentsen, Ø. 1984. Registreringer av beiteskader forårsaket av kortnebbgås på Byneset, Trondheim kommune, våren 1984. Rapport 1-1984, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen, 21 s.
- Lund, H.J.M.K. 1963. Canadagåsen i Norge. Jakt - Fiske - Friluftsliv 92 : 534-536
- Lund Tangen, H.I. 1973. Forsøk med canadagås i Norge. Rapport 26 s., upublisert
- 1974. Forsøk med canadagås i Norge. Fauna 27 : 166-176
- 1983. Er det registrert skadevirkninger av canadagås i kommunen ? Notat, 1 s., upublisert
- Madsen, J. 1980. Forekomst, habitatvalg og overnatting hos Kortnebbgås (*Anser brachyrhyncus*) på Tipperne 1972-1978. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 74 : 45-58
- Markgren, G. 1981. Vildgässen - Skadegörelsefrågan - Jakten. Jaktjournalen jan. 1981 : 48-50
- Myrberget, S. 1979. Bør vi sette ut gjess ? Vår Fuglefauna 1 : 41-46
- Newton, I. and C.R.G. Campbell. 1973. Feeding of geese in East-central Scotland. Appl. Ecol. 10 : 781-801
- Ogilvie, M.A. 1980. Numbers of geese in Britiain and Ireland, 1979-1980. Wildfowl 31 : 172

- Ogilvie, M.A. and H. Boyd. 1976. The numbers of Pink-footed and Greylag Geese wintering in Britain: observations 1969-1975 and predictions 1976-1980. Wildfowl 27 : 563-575
- Olsen, K. 1983. Faunistisk rapport fra Vest-Agder 1975-1979. Vår Fuglefauna 2 : 105-117
- Owen, M. 1977. The role of wildfowl refuges on agricultural land in lessening the conflict between farmers and geese in Britain. Biol. Cons. 11 : 209-222
- Reed, A., G. Chapdelaine and P. Dupuis. 1977. Use of farmland in spring by migrating Canada Geese in the S. Lawrence Valley, Quebec. J. Appl. Ecol. 14 : 667-680
- Sandvik, J. 1980. Faunistisk rapport fra Sør-Trøndelag 1978-1979. Vår Fuglefauna 4 : 279-282
- Størkersen, Ø.R., Bangjord, G., Barstow, S.F. og M. Eikeland. 1984. Fylkesrapporten for Sør-Trøndelag 1983. Trøndersk Natur 1 : 5-24.
- Svensson, S. 1982. Skadeskjutning av sædgäss med haglvapen. Vår Fågelv. Suppl. 9 : 97-102
- Suul, J. 1980. Canadagjessene i Buvika. Trøndersk Natur 3 : 96
- Thelander, B. 1982 a. Gåsjakten i Sverige: Historik, nuvarande förhållanden, jaktmetoder, omfattning och avskjutning. Vår Fågelv. Suppl. 9 : 85-92
- 1983 b. Klena hagel och korta håll. Lösningen för gåsjakten. Svensk jakt 7 : 344-347
- Thomas, G. and M. Owen. 1982. Wildfowl and Agriculture. Roal Society of Bird Protection. (Brosjyre) 16 s.

RAPPORTER UTGITT AV FYLKESMANNENS MILJØVERNADDELING

1983. ORNITOLOGISKE UNDERSØKELSER ANGÅENDE PRØVE VINDKRAFT-
AGREGAT PÅ VEST-FRØYA.
FORPROSJEKT HØSTEN 1983. 29 S.
1983. SELSKADEREGISTRERINGER.
EN UNDERSØKELSE AV SKADER PÅ LAKS OG KILENØTER FORÅRSAKET
AV SEL. 16 S.
1983. NATURVERNOMRÅDER I SØR-TRØNDELAG FYLKE.
REVIDERT UTGAVE 1984-1985. 149 S.
1984. HANDLINGSPROGRAM FOR FRILUFTSLIV I SØR-TRØNDELAG FYLKE.
1984-1989. 70 S.
1984. RAPPORT VAR 1/84
VASSDRAGSOVERVÅKING 1982/83. 23 S.
1984. RAPPORT VAR 2/84
FORURENSNING AV VASSDRAG FRA SILOER OG GJØDSELLAGER 1983.
19 S.
1984. RAPPORT 1-1984
REGISTRERINGER AV BEITESKADER FORÅRSAKET AV KORTNEBBGÅS PÅ
BYNESET, TRONDHEIM KOMMUNE, VÅREN 1984. 21 S.
1984. RAPPORT 2-1984
FISKEPRODUKSJON OG FORURENSNING I NEDRE GAULA.
EN UNDERSØKELSE AV MINDRE SIDEVASSDRAG TIL GAULA
I MELHUS KOMMUNE. 25 S.
1984. RAPPORT 3-1984
UNDERSØKELSE AV RESIPIENTER I ORKDAL KOMMUNE. 27 S.
1984. RAPPORT 4-1984
LANDBRUKSKONTROLLEN 1984. 14 S.
1984. RAPPORT 5-1984
I. BESTANDS- OG BEITEREGISTRERINGER AV CANADAGÅS VED
GAULOSEN, MELHUS OG TRONDHEIM KOMMUNER, HØSTEN 1984 OG
II. EN VURDERING AV EVENTUELL JAKT PÅ CANADAGÅS. 37 S.